

Roman Kramsztyk (16.08.1885–06.08.1942)

malarz, rysownik, członek elitarnej Grupy Pięciu

Jeden z najbardziej rozpoznawalnych w kraju i zagranicą pochodzących z Polki artystów urodził się 16 sierpnia 1885 r. w Warszawie w zasymilowanej rodzinie żydowskiej. Syn Pauliny z d. Fajans oraz pediatry i społecznika Juliana Kramsztyka, od strony matki był wnukiem fotografa i litografa Maksymiliana Fajansa, brata znanego przedsiębiorcy i jednego z pionierów przemysłu w Królestwie Polskim, Maurycego, od strony ojca zaś wnukiem słynnego kaznodziei, absolwenta warszawskiej Szkoły Rabinów, rabina reformowanego Izaaka Kramsztyka, który swoje zaangażowanie w sprawy polskiej niepodległości w dobie powstania styczniowego przypłacił m.in. uwięzieniem w Cytadeli i deportacją z Królestwa Polskiego.

Roman uczęszczał na prywatne lekcje rysunku i malarstwa do Zofii Stankiewicz, Miłosza Kotarbińskiego i Adolfa Edwarda Hersteina w Warszawie, następnie studiował na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie u Józefa Mehoffera oraz od 1904 r. w Klasie

Rysunku Johanna Caspara Hertericha na Królewskiej Akademii Sztuk Pięknych w Monachium.

W 1910 r. przyjechał do Paryża, gdzie ostatecznie osiadł w 1922 r. Mimo oddalenia, aktywnie działał w kraju. Jeszcze w 1918 r. wraz z Eugeniuszem Zakiem i Tadeusz Pruszkowskim założył tzw. Nową Grupę, był jednym z najaktywniejszych członków Towarzystwa Artystów Polskich, w 1922 r. współzakładał Stowarzyszenie Artystów Polskich „Rytm”. Poza krajem wystawiał m.in. w Paryżu, Brukseli, Nowym Jorku, Barcelonie, Sztokholmie, Moskwie.

Kramsztyk był pejzażystą, autorem aktów i martwych natur inspirowanych sztuka dawną, a także znanym i cenionym portrecistą, który stworzył galerię polskiej elity artystycznej i intelektualnej. Malarstwo olejne stanowi największą i najważniejszą część jego dorobku, które można zaliczyć do kręgu sztuki École de Paris, z którym artysta był związany. Najbliższy był mu realizm, choć nie naturalistyczny czy idealistyczny.

Każdego lata przyjeżdżał do Polski, gdzie prowadził pracownię artystyczną. W 1939 r. przyjechał do Warszawy na pogrzeb matki, gdzie z powodu przedłużających się procedur spadkowych zastał go wybuch wojny. Kramsztyk był katolikiem i zawsze uważał się za Polaka, lecz mimo to w listopadzie 1940 r. został internowany i trafił do getta, odmawiając zaoferowanej przez przyjaciół pomocy i nie podejmując próby ucieczki. Choć judaizm był mu, jako artyście, obcy, i wątki żydowskie w twórczości nieobecne przed 1939 r., w tragicznych warunkach getta tworzył rysunki dokumentujące wszechobecną grozę, głód i śmierć żydowskich mieszkańców miasta. Los większości tych prac jest nieznany, prawdopodobnie spłonęły.

Zginął 6 sierpnia 1942 r. w czasie Wielkiej Akcji likwidacyjnej w getcie warszawskim. Choć miał zapewnione schronienie w bunkrze, zdecydował się z niego wyjść i udać się do mieszkania po swoje rysunki. W drodze powrotnej został zastrzelony przez Niemców. Podobno jego ostatnie słowa brzmiały: „Niech pan im powie [...] żeby

malowali sceny z getta. Wszystko poświęcić, niech się świat dowie o bestialstwie Niemców". Jedną z najbardziej znanych prac artysty z tego okresu jest „Rodzina żydowska w getcie”, cudem ocalała w Archiwum Ringelbluma.

Data publikacji: 2021-08-06

Data wydruku: 2023-05-23 10:55

Źródło: <https://1943.pl/arttykul/roman-kramszytk/>